

SZABÓ ENDRE

Talpra, magyar!

Megtörtént, hogy a társadalmi változások idején a Kis Újság tudósítója lehettem és a Kisgazdapárt palócföldi szervezői között összebarátkoztam a csitári Ádám Istvánnal, aki viszontagságos életéről és 56-os emlékeiről mesélt nekem.

A forradalmi napok híradásai az utcára hozták az embereket, akik a tanácsháza előtt gyülekeztek.

– *Alig múltam tizennyolc éves akkoriban* – emlékezett az őszbe csavarodott hajú Ádám István. – *Itthon Csitárban gazdálkodtunk édesapámmal a hét hold földünkön és a két hold erdön. Azon az október végi napon együtt sodródtam a felbolydult faluban történő eseményekkel. A tömeg azt követelte, menjünk ki Nógrádgárdonyba a kastélyba, és számoltassuk el Kálóczit a tetteiről, hogy miért söpörtette le a csitári padlásokat, hordatta el a kukoricánkat, a beadás idején miért nem volt benne emberség! Mikor Gárdonyi elé értünk, az ottani tanító a tömeg elé állt és azt mondta, újra az 1848-as eszméket követeljük, hogy megvalósuljon Petőfi álma. A tömeg lázban égett. A kastély előtt azt kérték tőlem, szavaljam el a „Talpra, magyar”-t. Föltoltak a kapu tetejére és én elszavaltam végig. Akkor már másztak át a kerítésen, és az emberek betörték a kaput, berontottak a kastélyba. Amikor én beértem, az Ubrankovics Józsi már törte a Sztálin-, Lenin-, Rákosi-szobrokat és egyre többen jöttek be a gárdonyiak közül is. Csábi Kis Pesta bácsi azt mondta a Kálóczinak, aki talán a Rákosi rokona volt, hogy most mondja el a viselt dolgait. Kálóczi azt kiabálta: „Üssetek agyon, ha bűnös vagyok!” Kis híján agyon is ütötték volna, de aztán felállították egy pingpongasztalra és követelték, számoljon el a tetteiről, hogy miért vitte el Csitárból kíméletlenül a terményeket. Mikor ez megtörtént, a gárdonyiak kérték, ne csináljunk nagyobb zűrt, ne törjünk semmit össze, hanem szépen, Isten hírével ballagjunk el innen. A tömeg kérte, Gárdonyiban is helyezzük el újra a keresztet az iskolában, és mire odaértünk, már ledöntötték a Lenin-szobrot is, majd hazaindultunk Csitárba. A csitári falu szélén a beadási főnök, Herczeg Laci házába és a tanácselnökhöz is be akartak menni az emberek, de aztán elálltak ettől a szándékuktól és a tanácsházához vonultak. A tanácsháza ajtaját betörték, a berendezést összetörték. Aztán csendesebb napok következtek. Csitárban is megalakult a Nemzetőrség, és míg működött, rend volt. De hamarosan szomorú hírek érkeztek, támadnak a „ruszlik”, hogy új kormány van, és megtamultuk Kádár nevét. Megjelentek a „pufajkások”, a*

Nemzetőrség fegyvereit leadtuk. Apám mondta nekem: „Gyertek, baj lesz!” Én már tudtam, hogy ég a talpam alatt a talaj. Jóban voltam a Fülöp-kalapos fiával, ő már külföldön volt. Mondom apámnak, hogy „Én is elmegyek!”. Erre elkezdett sírni az öreg, hogy „Fiam, ne hagyj itt, mi lesz velem!” Itthon maradtam. Bár világgá mentem volna!

1957 tavaszán egy este megjelentek a „pufajkások” Csitárban. Elvitték az öreg Toronyit meg a fiait, és tévedésből a cukorgyári felügyelő sofőrjét, Molnár Pista bácsit a névrokona helyett és kerestek engem is. Apám azt mondta, nem tudja, hol vagyok, nem mondhatta, hogy elbújtam a nagybácsim padlásán a szalmában. Ahogy rájöttek a „pufajkások”, hogy nem az igazi Molnár Pistát vitték el, újra kijöttek Csitárba Gyarmatról és utánam is érdeklődtek. Én közben már este átmentem a kovácshoz, hogy tűnjön el, de maradt, mert a Boros nevű rendőr Salgótarjánból mentette őt. Hozzánk is kijöttek a nyomozók és hogy nem találtak, hagytak hátra egy papírt, hogy reggel 8-ra jelentkezsek Gyarmaton a rendőrségen. Toronyi Józsisal együtt mentünk be és mikor beléptem a rendőrség kapuján, kaptam egy olyan fülest, hogy beszálltam a lépcső alá, aztán jól megrugdostak. Aztán fölmentünk az emeletre, ahol várt a karhatalom, a rendőrség és azt mondták, a törvény nevében letartóztatnak. Vittek le a pincébe, ahol már többen voltak: Csábi Józsi, Kis Pesta bácsi, meg a vas-műszaki bolt főnöke, mindannyian összeverve, megrugdosva. Fiatal, még gyenge lelkű voltam, sirva fakadtam és még a megverték vigasztaltak! Egyszer csak jön le a Dudás, aki őrsparancsnok volt és még többen. Kérdezi Kis Pestát: „Te mit csináltál? Te mondtad a Kálóczinak, hogy te büdös kommunista?” Megfogták az öreget és ütötték, rugdosták, ahol érték. Aztán Dudás odament Csábi Jóska-hoz és ráordított: „Te mit csináltál?” „Az úttörőzástlót törtem el” – felelte. Dudás a szájába köpött és agyba-főbe verte. Akkor odaértek hozzám, „Te mit csináltál, te moslékos senkiházi?” „Én a Talpra, magyart szavaltam el!” – mondtam, de abban a pillanatban Dudás olyan pofont adott, hogy beestem a sarokba. Elmentek.

Hogy min mentünk keresztül a balassagyarmati rendőrségen, az ennyi év távlatából is megkönnyeztet. Gyurkó, a főrendőr belénk rugdosott, végigvert mindenkit. Volt, aki becsinált. „Rohadt csibészek, fasiszták!” – ordította Gyurkó. Bevitték az öreg Toronyi István bácsit – szegény 70 éven felül volt –, megpofozták. Utána következtem én. Gyurkó, Báder, Antal János fogadott és ott ült Kálóczi is Gárdonyból. Azzal fogadtak, hogy én akartam kigyilkoltatni a Kálóczit, és hogy összetörtünk ott mindent. Kérdeztem tőlük: „Én voltam?”. Erre Kálóczi azt ordította rám: „Te is ott voltál, te is azt mondtad, álljak fel az asztalra és számoljak el a bűneimről!” Ez nem volt igaz és visszakerdez-

tem: „*Én mondtam?*”. Azt ordította rám ekkor Báder nyomozó: „*Ne pofázz, mert szétrúglak!*” Azt válaszoltam, hogy: „*Elszavaltam a Talpra, magyart Csitárban, az iskolában és Gárdonyban is a kapuoszlop tetején, ezt vállalom!*” Ekkor felállítottak öt széket, arra rátettek még négy széket és mondták, álljak fel a székek tetejére és szavaljam el újra a Nemzeti Dalt. Én elkezdtem mondani, és amikor odaértem, hogy „*sehonnai bitang ember, Ki most ha kell halni nem mer, Kinek drágább rongy élete, Mint a haza becsülete*”, akkor kirúgták alólam a székeket. Lezuhantam. Báder végigvágott rajtam a gumibottal, belém rugdostak, kivágtak a szomszéd szobába, az ott lévő emberek ezt látták. Összecsuklottam, aztán lehajítottak a pincébe.

Most is mondom, a Jó Isten segített, mert Molnár Pista bácsi, a cukorgyári sofőr eljött este hat óra körül és megkocogtatta a pinceablakot. Először azt hittük, a rendőrök zaklatnak. Májig sem tudom, hogy volt bátorsága odajönni annak a kis embernek. De odajött és halkán beszólt: „*Gyerekek, mi van veletek?*” Mondom neki: „*Szóljon az apámnak, segítsen, mert itt kigyilkolnak engem!*” Édesapám jött is másnap. A két lóval megállt a rendőrség előtt és kerestetett, hogy nekem tudnom kell, hová tűnt a személyi igazolványa. Szólt Szabónak, hogy: „*A gyerekekkel akarok beszélni!*”, és így Boros főhadnagy kivezetett az öregemhez. Apám látta, hogy élek és azt mondta: „*Fiam, intézkedek!*” A pincében nem volt vizünk. Elmentem vízért, ahogy hoztam visszafelé, egy piszkos tarjáni „*pufajkás*” arcul vágott, a víz kiborult. Többet nem mentem vízért, a kiskatonák könnyörültek meg rajtunk. Este tíz óra körül megjelent a Merkúr drégelypalánki embere, azt mondja: „*A Csábi Kis Pestát hívatják!*” Tíz perc múlva engem hívatlak. Ahogy fölértem a második emeletre, Báder egyből szájon vágott, Pesta bácsi ott feküdt vérbe fagyva. A Péter rendőr cibálta le róla Gyurkót és a többieket, hogy ki ne tapossák a belét, még a puskatussal is ütötték az öreget. Azt mondja nekem a Gyurkó: „*Ide figyelj, te moslékos dézsa, most jöttünk Csitárból, ahol a pártemberek mondták, hogy te azt mondtad, hogy minden kommunisztát a lábánál fogva kell felakasztani! Tudod, mi jár neked ezért? Fejbelövés vagy felakasztás!*” Akkor aztán nekem jöttek, jól megverték, összerugdostak, aztán lehúztak a pincébe. Pesta bácsit is, csupa vér volt szegény!

Később átvittek bennünket a híres gyarmati börtönbe. Elöttem ment összebilincselve Kis Pesta bácsi, Borda Laci és Csábi János. Akkor már Herczeg Pista bácsi és az öreg Toronyi bent ültek. Soha nem felejttem el, hogy egy börtönőr azt mondta: „*Ezt a csibész, tróger kölyköt a Herczeghez és a Toronyihoz közel ne tegyétek!*” Így az acélgyári igazgató mellé kerültem, ott voltam három hétig. Édesapám közben felment a szovjet követségre, ott volt egy ismerőse, az telefonált Balassagyarmatra, hogy ezt a gyereket a tárgyalásig he-

lyezzék szabadlábba. Szabó behívatott a rendőrségre és arra akart rábírní, hogy azt valljam, a Herczeg és a Toronyi bujtott föl engem. Ezt nem vállaltam. Azt mondtam, hogy én magamtól szavaltam el a „Talpra, magyar”-t.

Két napig voltam otthon, aztán újra bevittek. Édesapám azt mondta a falubeli jó ismerősének, Szenográdi Károlynak, aki régi kommunista volt: „Károly, ha Istent ismersz, mentsd meg a gyereket, hogy ne akasszák fel!” Erre Károly bácsi leírta, hogy a gyerek nem kommunistázott, csak ráfogták. Ha nem másítja meg, nekem végem lett volna. Így kiengedtek a börtönből. Hazajöttem, jött a tárgyalás, amit az Okolicsányi bíró tartott. Erős ítéletet várhattam. Apám azt mondta: „Akárhogy is lesz, meg kell keresni a bírót!” Így is lett, de a bíró először nem fogadta apámat. Aztán apám azt mondta neki: „Itt van két borjú ára, csak a gyereket mérsékelten ítéljék el!” A bíró nem fogadta el a pénzt, de apám otthagya. Három hónapot kaptam, három évre felfüggesztve. A téesz szervezéséig itthon dolgoztam apámmal Csitárban a földünkön.

Az 56-os dolgaim miatt iskoláról szó sem lehetett, nem tudtam érvényesülni. Apámat géppisztollyal akarták agyonütni az udvar közepén, mert három hétig bujdosott a téesz-szervezők elől. Adja oda a lovait, kocsiját, marháját, mindenit. El kellett mennem érte Nógrádsípekre, ahová elbujdosott, hogy jöjjön haza, mert engem visznek el. Az öreg beállt vasvillával az ajtóba, úgy fogadta a rendőröket, akik azt mondták, ha nem enged, lelövik. Én a nyakába borultam és elvettem kezéből a villát. El is vittek mindent. Apámnak az volt a kérése, én helyezkedhessek el, hogy megélhessek, de Csikány Pista és Mák Jóska hamis papírt állítottak ki, nem tudtam dolgozni. El kellett mennem Pestre, kubikoltam. Hajtottam éjjel-nappal, nem tudtam sehová lépni se, a rendőrség mindig ellenőrzött.

Nagy örömmel és reménnyel fogadtam a társadalmi változást. A pártok színrelépése idején a Kisgazdapártra tettem le a voksomat. Ott voltam a kezdeteknél, szerveztem a pártot Palócföldön és látom a jövőjét. Mi itt vidéken még azt látjuk, hogy van mit tenni a dolgunkban, mert egyelőre a munka, a munka becsülete még hiányzik – mondta bizakodva Ádám István.